

для розвитку власної особистості. Коли йдеться про вищі духовні цінності й смисли, які не можуть бути кимсь нав'язані, у гуманістичній психології пропонують власне діалог як відкриття і довіряння, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, коли одна людина допомагає іншій побудувати внутрішній діалог, завдяки якому вона здатна, на думку М.В. Панучі, "прислухатися й відкрити в собі ключові духовні змісти".

Психолог, який розпочинає діалог, має у процесі спілкування досягти того, щоб клієнт відчув себе рівним йому суб'єктом комунікації, тобто аби він як суб'єкт (а не як особа, якою маніпулюють) отримав шанс самостійно вирішувати власні проблеми, роздумувати над смислом власного життя. Діалог передбачає і розкриття можливості людини роздумувати, аналізувати, навіть сперечатися, зі своїм власним і приймати іншу точку зору, приходити до певного консенсусу зі своїми співрозмовником, залишаючи за собою простір для самостійного вибору життєвого орієнтиру і подальшого життєвого самовизначення. Налаштування на діалог, сам процес діалогічної взаємодії і "діалогічна незавершеність" складають етапи й умови успішної психологічної допомоги людині у пошуку смислу особистісного існування. Сама процесуальність діалогу (за М.Бахтініми) обумовлена екзистенційною відкритістю людини до буття і спрямованістю до свободи і творчого розвитку.

Важливою особливістю діалогового спілкування як спів-буття є визнання права опонента на власні погляди, відмова від монополного володіння істинною, а переконування іншого справедливою своєю аргументацією. Для діалогу, його проведення і продуктивного завершення (обмін смислами і пошук компромісу) важливі необхідні "почуття іншого і бути почутим".

Вітчизняна вчена З.Г. Кісарчук виділила наступні правила спілкування, які можна вважати і вимогами до діалогу: а) звертатися один до одного і відповідати на звернення; б) односторонній і перетворювати висловлювання партнера; в) аргументувати власні повідомлення; г) досягати єдиної думки з обговорюваних питань. Важливими і актуальними при здійсненні вербального "зворотного зв'язку" у сучасному психотерапевтичному процесі є не лише оцінювання, тлумачення (інтерпретація) висловлювань партнера, а й уточнення, емоційна підтримка, чуйність та розуміння, слухати та уважувати психолога. Адаже серед основних атрибутів міжособистісного діалогу, таких як свобода партнерів, рівноправ'я, взаємоповага, емпатія бина особистісного контакту, який характеризується взаєморозумінням та емпатією (емоційним співпереживанням) [1]. Звідси випливають і інші особливості міжособистісного діалогу – обопільна довіра, саморозкриття, взаєморозв'язок, взаємовідповідальність, обмін цінностями й смислами, пошук відповідей на буттєві питання, створення нової реальності, яка може бути передана через діалог іншим людям та осмислена й використана ними.

Отже, у часи, які вимагають від людини особистісного й соціального самовизначення (Революція Гідності, зовнішня агресія, евакуація, втрата життя, рідних, смислу життя, трансформація цінностей, "розриви життя" – вислів Ф.Василюка), наш громадянин потребує психологічної допомоги у пошуку таких смислів і сенсів, торжество і реалізація котрих забезпечувала би не лише виживання і психологічну адаптацію до соціально-економічних змін, а становлення себе як суб'єкта, здатного до продуктивної співдії з іншими людьми, спільного проживання/переживання, до вчинку з метою покращення власного і суспільного буття. Умовою і показником такого спів-буття ("жива подія буття", за М. Бахтініми) є діалог між психологом і клієнтом, що сприяє взаєморозумінню, співпереживанню, смисловому взаємообміну між партнерами, пошуками ними можливостей вітлення життєвих пріоритетів, а також наближення тих смислових горизонтів, які відкриваються особистості у психотерапевтичному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Братченко С.Л., Леонт'єв Д.А. Диалог / С.Л.Братченко // Экзистенциальная традиция: философия, психология, психотерапия. – 2007. № 2 (11). – С. 23-28.

2. Кісарчук З.Г. Соціокультурні чинники становлення сучасної парадигми психотерапевтичної допомоги: Аналіз основних понять / З.Г.Кісарчук // Актуальні проблеми психології [Т.3: Консулґативна психологія і психотерапія] : 36. Науковий праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за ред.: С.Д. Максименка, З.Г. Кісарчук – Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Видавель ПП Лисенко М.М., 2010. – Вип. 7. – С. 5 – 22.

3. Михайл Михайлович Бахтін и философия культуры XX века (Проблеми бахтинології) Випуск 1. / отв. ред. Йоголов К.Г. Санкт-Петербург, РГПУ, 1991, в двух частях. Ч.1. – 152с., Ч. 2. – 126 с.

ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ЩОДО МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ НАДАДАННЯ ЕКСТРЕМНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ В ОСЕРЕДКУ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Лебедева С. Ю.

Практичний досвід фахівців науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України з надання екстремної психологічної допомоги постражданим внаслідок надзвичайних ситуацій, пов'язаних із ліквідацією великомасштабних катастроф, які сталися на території України та останні десятиріччя, дозволили визначити роль та місце психолога ДОНС України та закрити усі завдання та функції у відповідних нормативно-правових документах. Але деякі питання все ж таки залишаються не вирішеними і це в першу чергу – міжвідомча взаємодія при організації та наданні психологічної допомоги постражданим в осередку лиха.

На сьогодні існує потреба у використанні різних сфер знань при прийнятті важливих та відповідальних рішень керівників штабів з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації державного та регіонального рівня, залучення спеціалістів-психологів різних міністерств та відомств до роботи з постражданими в умовах проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Взявемо, наприклад, надзвичайну ситуацію, яка виникла в місті Дніпропетровську внаслідок вибуху побутового газу в житловому будинку, де водночас загинули 23 людини, більшість з яких – діти, понад 400 осіб отримали травми різного ступеню. Аварійно-рятувальні роботи проводилися протягом 7 діб. Ми були змушені безпосередньо звертатися до Голів обл- і мьськдержадміністрації із проханням залучення цивільних психологів для надання допомоги постражданим. Наше прохання знайшло відгук у керівників, і були виділені 63 психологи для роботи з постражданими.

Через місяць після Дніпропетровської трагедії, в Україні сталася ще одна, жахлива за своїми масштабами, надзвичайна ситуація державного рівня на шахті імені Засядька в місті Донецьку. Там одночасно загинуло більше 100 шахтарів. І на цій надзвичайній ситуації психологи МНС також вимушені були залучати групу психотерапевтів Донецького медико-психологічного центру обласної психоневрологічної лікарні.

- У таких ситуаціях виникають законодавчі питання:
 - Як і ким повинна проводитися координація такої діяльності?
 - Які методи необхідно використовувати?
 - На підставі яких нормативно-правових документів необхідно взаємодіяти з іншими службами?
- На сьогодні залишається не вирішеним питання координації дій практичних психологів служби порятунку України і психологів різних міністерств і відомств, а також психологів системи освіти, кризових центрів, медичних установ в зоні надзвичайної ситуації.

Будемо відверті і визнаємо, що більшість керівників вважали, що якщо вже залучити, то залучити всіх, хто опинився під рукою, як кажуть, "по повній програмі". Такий підхід призводить до того, що ефективність психологічної допомоги в осередку лиха знижується практично до нуля. І страждають від цього, насамперед ті, хто більш за інших потребує такої допомоги.

У зв'язку із необхідністю міжвідомчої координації фахівцями науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України підготовлений проект документу під робочою назвою "Міжвідомчий порядок надання психотерапевтичної та психологічної допомоги постраждалому населенню при надзвичайних ситуаціях державного та регіонального рівня" (далі – Порядок).

Відповідно до запропонованого Порядку, на момент виникнення надзвичайної ситуації державного рівня повинна створюватися міжвідомча координаційна група, до складу якої крім психологів Державної служби України з надзвичайних ситуацій мають входити психологи інших міністерств та відомств:

- психологи МВС України;
- психологи Національної гвардії України;
- психологи Міністерства оборони України;
- психологи Департаменту охорони здоров'я області та міської державної адміністрації (або органів місцевого самоврядування, залежно від діючої на відповідній території адміністративної структури);
- психологи Департаменту соціального захисту області та міської державної адміністрації (або органів місцевого самоврядування, залежно від діючої на відповідній території адміністративної структури);
- психологи-волонтери, які пройшли спеціальну підготовку в галузі екстремальної та кризової психології;
- психологи Державної прикордонної служби України.

На сьогодні в Україні існує єдина державна структура, на яку покладено психологічний захист населення в умовах надзвичайної ситуації – це Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Саме психологи Служби порятунку надають необхідну екстрену психологічну допомогу постраждалим і родичам загублених в осередку надзвичайної ситуації, а за необхідності, і рятувальникам ДСНС України.

В другу чергу міжвідомчої взаємодії повинні залучатися психологи МВС і Національної гвардії України. Це пов'язано, в першу чергу з тим, що їх персонал знаходиться також або в самому осередку надзвичайної ситуації або в безпосередній близькості від нього.

Як показує наш досвід, в зоні оточення виникає безліч конфліктів між потерпілими та співробітниками МВС. Психолог МВС, який знає специфіку повсякденної діяльності своїх співробітників, може професійно допомогти в цих ситуаціях.

Також, у психологів МВС наявний величезний досвід роботи з агресивними наповом, а в надзвичайних ситуаціях необхідність втручатися агресивні прояви іноді виходить на перший план.

Що стосується психологів Державної прикордонної служби України, то їх залучення розглядається тільки тоді, коли надзвичайна ситуація трапилася в прикордонній зоні. У цьому випадку вони також повинні надавати психологічну допомогу своїм співробітникам та допомогати у вирішенні конфліктних ситуацій, пов'язаних із спробами вивезення цінностей із зони лиха за кордон, а також проводити відповідну роботу з ноземіями, які знаходяться в зоні надзвичайної ситуації.

Психологи Міністерства оборони України мають бути залучені у випадках, коли в надзвичайній ситуації задіяний персонал Міністерства оборони (наприклад, військи на артилерійських складах у місті Лозова, Харківської області), а також у разі великомасштабної надзвичайної ситуації природного походження. У цих випадках психологи Міністерства оборони повинні здійснювати цілий комплекс функцій:

- Надання психологічної допомоги особовому складу МО.
- Участь у проведених масової евакуації постраждалих із зони НС.

- Інформування населення при рятувочому виникненні складних погодних умов. Що стосується психологів Департаменту охорони здоров'я області та міської державної адміністрації (або органів місцевого самоврядування, залежно від діючої на відповідній території адміністративної структури), то це люди, які працюють безосередньо з постраждалими, а також з їх родичами в медичних установах.

Завдання, які покладаються на вказаних фахівців:

- Надання психологічної допомоги постраждалим, які знаходяться в лікарняних установах.
- Надання психологічної допомоги родичам постраждалих, що перебувають у лікарняних установах.

Психологи Департаменту соціального захисту області та міської державної адміністрації (або органів місцевого самоврядування, залежно від діючої на відповідній території адміністративної структури), це фахівці, які повинні працювати в місцях тимчасового перебування потерпілих і їхніх родичів (наприклад, готелі, школи, дитячі садки). Ними виконуються такі завдання:

- Надання психологічної допомоги постраждалим, які знаходяться в зоні відселення.

- Надання психологічної допомоги постраждалим в посткатастрофний період. Надання психологічної допомоги постраждалим у виділених приміщеннях та інших місцях збору.

І нарешті, психологи-волонтери. На нашу думку, в кожному місті, в кожній області повинні закладатися були складені списки цих практичних психологів. Вони повинні мати психологічну освіту і пройти спеціальну підготовку в галузі екстремальної та кризової психології, адже надання екстрені психологічної допомоги в осередку лиха має відмінності від роботи психолога з клієнтом у повсякденному житті. Розроблений нами типовий проект нормативно-правового документу регламентує порядок і зміст роботи з надання психологічної та психотерапевтичної допомоги при надзвичайній ситуації державного рівня силами різних служб різних відомств. Він повинен пройти відповідну експертизу та бути розглянутим у відповідному Комітеті Верховної Ради України. Тільки після цього його можливо буде затвердити на рівні області державних адміністрацій. А вже в кожній області є унікальні центри соціальної допомоги, громадські організації, які надають відповідну психологічну допомогу тим, хто її потребує тощо.

І тільки така взаємодія – взаємодія всіх психологів нашої України допоможе зберегти психічне здоров'я людей, які потрапили в жорстокі умови надзвичайної ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс цивільного захисту України Верховної ради України Закон від 14.05.2013 № 224-VII.
2. Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України №829 від 06.10.2008р. "Про затвердження Положення про організацію психологічного забезпечення діяльності Державної прикордонної служби України".
3. Наказ МВС України № 842 від 28.07.2004 року "Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України". – К.: МВС України, 2004. – 90 с.

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧЕСКОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ В ОДИНОЧКУ: ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ

Манилов И. Ф.

Все традиционные методы психотерапевтического воздействия имеют определенное временные ограничения. В этой ситуации закономерно возникает